

Broedvogelinventarisatie Oelemars-Zandbergen

In het voorjaar van 2006, 2007, 2008, 2011, 2015 en 2016 is er een broedvogelonderzoek (BMP-A = Broedvogel Monitoring Project Alle vogels) uitgevoerd in een gebied van 135,3 ha rondom de Oelemars-Zandbergen in de gemeente Losser.

Aan de noordkant van de Ravenhorsterweg bevindt zich het gebied van de Zandbergen, een ijstijdrelict met stuifzanden die als oeverwallen langs de Dinkel gesitueerd zijn. Dit stuifzandgebied is grotendeels bedekt met gemengd bos met Eik, Grove den en Jeneverbes met een schrale onderbegroeiing. Het gebied is een uitloopgebied voor de bewoners van Losser en het wordt veel belopen door trimmers, hondenuitlaters en ruiters. Ook is hier een clubhuis voor een scoutingvereniging, een trimbaan en een uitzichttoren. In het hart van de Zandbergen is een afgesneden meander van de Dinkel, die nog wel gedeeltelijk in verbinding staat met de hoofdstroom. Deze meander omsluit een drassig weiland en heeft zeer steile oevers.

Ten zuiden van de Ravenhorsterweg ligt zandafgraving de Oelemars. Deze afgraving was dit jaar af en toe nog in bedrijf. De activiteiten zijn vanaf 1983 langzaam maar zeker westwaarts verplaatst en daarom was het mogelijk dat de gemeente Losser in samenwerking met VWG Losser de oostoever al op natuurlijke wijze kon inrichten. De oevers zijn beplant met dicht struweel en Eiken. Op de rand van water en land bevinden zich riet- en lisdoddencomplexen. Er is een betonnen oeverwaluwand in de zuidoosthoek van de zandafgraving.

Zuidelijk en westelijk van de afgraving ligt een zeer open gebied met maïs- en grasland. In 2014/2015 zijn in het kader van landinrichting Losser-Zuid diverse percelen herverkaveld, waarbij veel afrasteringen, een sleedoornbosje, bomen en een houtwal zijn verdwenen. Ook is het aandeel maïs toegenomen. De eilandjes voor de observatiehut zijn opnieuw aangelegd.

De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied is 135,3 ha. Daarvan bestaat ongeveer 32 ha uit bos, 22 ha uit open water, 79 ha uit akkers en grasland en 2,3 ha divers (bebouwing, tuinen, wegen, sloten, zanddepot). Op de kaart is het onderzoeksgebied omkaderd.

Methode

Het onderzoek is in 2016 tussen 15 februari en 6 augustus uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering, zoals omschreven in de Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek (*van Dijk en Boele, 2011*). Dit is een landelijk gestandaardiseerd onderzoek. Hierbij wordt niet naar nesten gezocht, maar worden de territoria op basis van het aantal waarnemingen, de tijd van het jaar en zang en gedrag van de vogels, in kaart gebracht. De veldkaarten worden omgezet in soortkaarten en met behulp van de handleiding worden geldige waarnemingen omgezet in territoria. Er zijn 8 volledige rondes gelopen met steeds een verschillend startpunt, bestaande uit 1 avondbezoek, 4 vroege ochtendbezoeken waarbij bij zonsopgang werd begonnen en 3 ochtendbezoeken. Ook dit jaar is de invoer van de gegevens via Autoclustering gedaan, waarbij het handmatige bepalen van de territoria is vervangen door een speciaal computerprogramma van Sovon. Ook is veel gebruik gemaakt van

aanvullende waarnemingen buiten de reguliere tellingen o.a. tijdens het trektellen op Telpost Oelemars.

De gegevens zijn aan Sovon (Vogelonderzoek Nederland) overgedragen en zijn opgenomen in het landelijke bestand.

Nadat de balans was opgemaakt konden 84 broedvogelsoorten op de lijst worden bijgeschreven. Van deze 84 soorten staan er 12 op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels (*uitgave 2004*). Zowel het totale aantal soorten als het aantal soorten van de Rode Lijst is opmerkelijk hoog, zeker als het gerelateerd wordt aan de oppervlakte van 135 ha. Menig Twents natuureservaat haalt deze aantallen niet, maar de veelheid aan verschillende biotooptypen vormt de verklaring hiervoor.

In de volgende tabel staan alle soorten met het aantal territoria vermeld met daarbij ter vergelijking het aantal territoria in alle onderzoeksjaren.

Soort	2006	2007	2008	2011	2015	2016
Dodaars	0	0	0	0	1	0
Fuut	3	2	5	6	3	5
Geoorde Fuut	0	0	0	0	1	0
Knobbelzwaan	0	0	0	1	1	1
Kolgans	0	0	0	0	1	1
Grauwe Gans	0	0	1	2	2	5
Soepgans	0	0	0	3	3	3
Grote Canadese Gans	0	0	0	0	1	2
Brandgans	3	2	2	4	7	2
Kol-xBrandgans	0	1	0	0	0	0
Nijlgans	2	1	2	1	3	3
Krakeend	1	1	1	0	1	1
Wilde Eend	10	13	6	5	9	6
Soepeend	1	2	1	3	1	0
Slobeend*	0	0	1	0	4	1
Kuifeend	1	3	2	1	2	2
Wespendief	0	1	1	1	1	1
Sperwer	1	1	1	1	1	1
Buizerd	1	1	1	1	2	2
Torenvalk	0	1	3	1	0	1
Boomvalk*	0	1	1	0	0	0
Fazant	3	4	2	3	1	3
Patrijs*	2	3	2	1	0	1
Kwartel	0	0	0	0	1	2
Waterhoen	3	1	2	0	0	1
Meerkoet	4	6	6	3	8	6
Scholekster	1	1	1	1	1	1
Kleine Plevier	2	1	2	2	2	2
Kievit	10	9	10	13	8	8
Houtsnip	1	0	0	0	0	0
Wulp	1	1	1	2	1	1
Tureluur*	1	0	0	0	1	0
Holenduif	2	4	3	2	3	1
Houtduif	25	33	25	28	22	32
Turkse Tortel	1	0	0	0	0	0
Koekoek*	1	1	1	1	1	1
Bosuil	0	2	2	1	0	1
Ransuil*	1	1	1	0	0	0
Steenuil*	1	1	1	1	2	2
Ijsvogel	1	1	2	1	1	1
Groene Specht*	2	2	2	1	2	2
Zwarte Specht	1	1	2	1	1	1
Kleine Bonte Specht	1	3	1	1	2	1
Middelste Bonte Specht	0	0	0	0	1	1
Grote Bonte Specht	6	6	6	7	12	6
Boomleeuwerik	0	0	0	0	1	0
Veldleeuwerik*	3	1	3	1	1	1
Boerenwaluw*	4	4	1	3	4	3

Huiszwaluw*	1	2	6	9	1	0
Oeverzwaluw	117	70	156	144	134	217
Boompieper	2	2	1	0	0	0
Witte Kwikstaart	5	6	7	6	5	4
Gele Kwikstaart*	1	2	1	4	4	8
Grote Gele Kwikstaart.	0	0	1	0	0	0
Winterkoning	20	29	24	9	29	29
Heggenmus	9	10	10	6	10	8
Roodborst	34	35	36	21	30	41
Nachttegaal	0	0	0	0	0	1
Zwarte Roodstaart	2	1	0	1	1	0
Gekraagde Roodst.	4	6	5	4	9	7
Roodborsttapuit	0	0	1	1	4	1
Merel	23	26	35	22	30	27
Zanglijster	7	4	6	7	9	7
Grote Lijster	2	3	2	2	8	2
Kleine Karekiet	4	7	10	7	9	9
Spotvogel*	0	0	1	0	1	0
Bosrietzanger	1	6	1	4	2	2
Braamsluiper	1	0	0	0	1	2
Grasmus	8	9	13	12	15	10
Fluiter	0	0	0	1	0	0
Tuinfluiter	8	9	4	8	10	8
Zwartkop	32	22	23	40	39	34
Tjiftjaf	18	20	26	42	23	28
Fitis	23	21	20	28	29	33
Goudhaan	3	6	3	2	1	2
Vuurgoudhaan	1	0	0	0	0	0
Bonte Vliegenvanger	4	4	9	9	8	6
Grauwe Vliegenvanger*	0	3	4	1	3	2
Staartmees	4	4	2	3	5	3
Glanskop	5	7	5	5	7	7
Matkop*	4	3	4	2	1	2
Kuifmees	8	8	7	5	6	4
Zwarte Mees	4	4	3	1	1	1
Pimpelmees	18	19	16	12	14	10
Koolmees	30	36	30	27	25	24
Boomklever	11	8	6	8	10	6
Boomkruiper	10	11	8	8	14	14
Wielewaal*	1	0	0	1	1	0
Gaai	6	3	4	7	5	1
Ekster	1	3	1	1	0	1
Kauw	1	2	1	1	3	2
Zwarte Kraai	2	6	2	3	3	2
Spreeuw	3	4	1	1	4	3
Huismus*	1	2	1	4	7	5
Ringmus*	7	6	4	2	0	0
Vink	33	32	35	42	52	36
Groenling	2	2	0	1	3	3
Putter	0	0	0	2	2	2
Kneu*	2	1	2	1	1	1
Goudvink	2	2	2	1	2	3
Appelvink	2	0	0	1	2	4
Geelgors	7	8	7	10	6	7
Rietgors	1	2	0	1	2	2
Aantal territoria	595	592	650	643	711	746
Aantal soorten	80	79	80	81	87	84

Overzicht broedvogels BMP-plot Oelemars, Losser
De Rode lijstsoorten staan in de tabel met een * aangegeven.

Het aantal territoria bedroeg 746. De gemiddelde dichtheid was 551 terr. per 100 ha landschap. Landelijk schaarse broedvogelsoorten (Z-soorten) zijn Kolgans, Grote Canadese Gans, Brandgans, Kleine Plevier, Steenuil, Middelste Bonte Specht en IJsvogel. Minder algemene soorten waren Wespendif, Sperwer, Buizerd, Patrijs, Kwartel, Wulp, Groene en Zwarte Specht, Kleine Bonte Specht, Oeverzwaluw, Roodborsttapuit, Nachtegaal, Appelvink en Geelgors.

Nieuwkomer in het gebied was de Nachtegaal. Vergeleken met voorgaande jaren zijn er ook enkele soorten als broedvogel verdwenen: Dodaars, Geoorde Fuut, Soepeend, Tureluur, Boomleeuwerik, Huiszwaluw, Zwarte Roodstaart, Spotvogel en Wielewaal. Terug van weggeweest waren: Torenavalk, Patrijs, Waterhoen, Bosuil en Ekster.

Enkele vogelsoorten die wel in het gebied voorkwamen zijn net niet vaak genoeg gezien om ze op de lijst te kunnen zetten. Dat waren Dodaars, Soepeend, Havik, Boomvalk, Waterral, Boomleeuwerik en Zwarte Roodstaart.

Watervogels

De paartjes Brandganzen, Grote Canadese Ganzen, Kolgans en Nijlganzen hebben zich tot ver in het broedseizoen in het gebied opgehouden, maar zijn dit jaar niet tot broeden gekomen. De Grauwe Gans was met vijf paar in het gebied vertegenwoordigd en alle paren hebben succesvol gebroed. Ook de drie paren Soepganzen hadden dit jaar jongen (22 in totaal). Het paartje Knobbelzwanen had wel een nest, maar net aan het eind van de broedperiode kwam dit door het instromen van de Dinkel onder water te staan en ging het broedsel verloren. De Slobeenden hebben niet gebroed, maar waren tot ver binnen de datumgrenzen in het gebied aanwezig. De IJsvogel broedt al jaren in de Zandbergen/Oelemars en komt vaak visjes halen voor de observatiehut op de Oelemars.

Roofvogels en uilen

Een paartje Wespendif vertoonde zich enkele keren boven en ook in de Zandbergen, waarbij ook vlinderbalts is waargenomen. Torenavalk, Sperwer en Buizerd konden wel op de broedvogellijst worden bijgeschreven, maar er waren te weinig waarnemingen om van Boomvalk en Havik een geldig territorium te verkrijgen. De Bosuil zat dit jaar weer in het onderzoeksgebied. De Ransuil lijkt definitief verdwenen te zijn, maar van de Steenuil was er naast het bestaande territorium onder de golfplaten van een schuurdak een tweede territorium, ws. in een holle knotwilg bij een andere boerderij.

Steltlopers

De Kleine Plevier broedt jaarlijks op de Oelemars. Hier is perfect biotoop in de vorm van mineraal zand ruimschoots voorhanden. Van deze soort broeden in Twente hooguit 20 paren. Het broedsel van de Kleine Plevier die voor de hut op de ingerichte broedplaats op het grind heeft gebroed, viel ten prooi aan predatie. Het paar Kleine Plevieren dat het zanddepot als broedplaats uitkoos, heeft wel succesvol gebroed met als resultaat één jong. De Kieviten op het cultuurland hebben geen van allen jongen voortgebracht. De nesten zijn alle gesneuveld tijdens de mestinjectie. Alleen de twee paartjes op de oever van de zandafraving hebben succesvol gebroed.

Bebouwing

Bij een van de boerderijen zaten in de schuren drie nesten van de Boerenzwaluw. Inmiddels zijn alle Ringmussen uit het onderzoeksgebied verdwenen, maar de open plekken zijn opgevuld door Huismussen.

Kolonievogels

De Huiszwaluw is inmiddels als kolonievogel verdwenen uit het gebied. De talrijkste broedvogel was de Oeverzwaluw met 217 bewoonde nesten, waarvan 84 in de betonnen wand en 133 in het zanddepot. Jaarlijks is dit de grootste kolonie van de Oeverzwaluw in Twente.

Oeverzwaluwkolonie in het zanddepot

Bosvogels

Bijzonder was vorig jaar de vestiging van een Middelste Bonte Specht in marginaal biotoop in een klein stukje loofhout in het grote naaldbos van de Zandbergen. Deze specht was ook dit jaar weer aanwezig op dezelfde locatie. Bij de bosvogels waren verder geen opmerkelijke verschillen in aantallen, uitgezonderd de terugval van Grote Bonte Specht en Grote Lijster naar het normale niveau en een laagterecord voor de Gaai. Wel is de tendens bij de bosvogels licht dalend.

Cultuurland

Opmerkelijk in 2015 was de spectaculaire groei van de Roodborsttapuit in cultuurland met allemaal succesvolle broedgevallen. Deze soort is dit jaar weer terug bij af. De Grasmus liet ook een daling zien. Opmerkelijk is de opkomst van de Gele Kwikstaart, die een verdubbeling in het aantal territoria liet zien. De Veldleeuwerik blijft het nog steeds volhouden. De Kwartel kwam vorig jaar als nieuwkomer in het gebied en had dit jaar zelfs twee territoria.

Gele Kwikstaart

Mijn dank gaat uit naar de firma Texploza voor de vergunning tot betreding van de zandafgraving en naar de familie Ter Linde voor betreding van hun erf voor het tellen van de zwaluwnesten.

Ben Hulsebos